

*Тюра Ю. І.,**кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТВОРЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті акцентовано увагу на тому, що сьогодні однією з передових інформаційних технологій є штучний інтелект. Ці технології відкривають значні можливості для прискорення досліджень, творчості та організації діяльності у всіх сферах. Штучний інтелект стає підґрунтям розвитку нашого майбутнього, оскільки його застосування активно впливає на всі аспекти людського життя: здоров'я і медицину, комунікацію, освіту, економічну діяльність, транспорт, спорт та ін. Створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту визначено Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні від 2 грудня 2020 р. як напрям діяльності у сфері розвитку новітніх інформаційних технологій в нашій країні. Наголошено, що адміністративно-правове регулювання є необхідною умовою функціонування всіх сфер як державного, так і суспільного життя. Діяльність із впровадження та використання технологій штучного інтелекту також потребує урегулювання з боку держави.

Досліджено суб'єктів адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. Констатовано, що ефективність розвитку технологій штучного інтелекту у нашій державі потребує єдиного управлінського органу, який би міг централізовано, на державному рівні здійснювати контроль, визначати мету, завдання, цілі, принципи, форми та методи діяльності із розробки, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. Констатовано, що у структурі Міністерства цифрової трансформації України такий орган відсутній, тому пропонується у його складі створити Департамент з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту, котрий у якості основного суб'єкту адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні здійснюватиме виключно публічне адміністрування відповідної діяльності.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, штучний інтелект, суб'єкти адміністративно-правового регулювання, Міністерство цифрової трансформації України.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні за великою кількістю напрямків суспільного життя відбувається застосування технологій штучного інтелекту: державне управління, місцеве самоврядування, національна та громадська безпека (інформаційна та кібербезпека), СМАРТ-інфраструктура, житлово-комунальне господарство, бізнес-процеси та системи, промислове виробництво, електроенергетика, ринок товарів та послуг (клієнто-орієнтовані алгоритми), торгівля, транс-

фертне ціноутворення, банківська справа (управління ризиками; оцінювання, прогнозування та аналітика; чат-боти в мобільних банківських додатках), транспорт (оптимізація управління автомобільним транспортом, розширення засобів круїз-контролю, автопілот) та логістика (покращення продуктивності, зниження простоїв), телекомунікації, медицина (ведення документації, діагностика), освіта, наука, культура та спорт [1]. Але немає жодної сфери державного або суспільного життя, якої б не зачіпали питання адміністративно-правового регулювання [2, с. 193]. У сфері розвитку новітніх інформаційних технологій Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні від 2 грудня 2020 р. визначає галузь штучного інтелекту як напрям діяльності у цій сфері, який забезпечує створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту [3]. У такому разі постає питання про формування квінтесенції, тобто основи, сутності адміністративно-правового регулювання діяльності саме зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Зважаючи на те, що запровадження технологій штучного інтелекту є важливим елементом людської діяльності, що сприяє розвитку суспільства і держави, то правильне з'ясування складових змісту поняття адміністративно-правового регулювання такої діяльності, як створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, буде слугувати гарною основою для подальшого практичного втілення новітніх технологій в нашій державі та розвитку суспільних відносин у цьому напрямку.

Важливим питанням у цьому контексті є визначення того, хто є основним суб'єктом публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Результати аналізу наукових публікацій. Дослідженню поняття та сутності адміністративно-правового регулювання у різних галузях суспільних відносин приділяли увагу у своїх наукових працях багато вчених, серед яких можна відмітити Т.Л. Антонову, К.В. Барсукова, Ю.А. Будника, В.В. Галуцька, В.М. Гарашука, А.П. Гетьмана, І.А. Городецьку, В.А. Головка, І.О. Грицай, Р.А. Калюжного, Ю.С. Кіцула, Т.О. Коломоєць, В.А. Лазаренка, Д.В. Мамчура, А.В. Матвійчука, Л.Р. Наливайко, О.І. Разводовського, А.О. Сидоренка, В.В. Шеховцова, В.Д. Чернія, О.Ш. Чомахавілі та інших.

Метою статті є визначення основного суб'єкту адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правове регулювання є складним явищем, яке в сучасних умовах трансформаційних перетворень у суспільстві наповнюється новим змістом, а відтак, як наукова категорія, активно досліджується вченими юридичної науки і потребує постійного осмислення [4, с. 61].

В адміністративному праві під суб'єктом адміністративно-правового регулювання розуміється суб'єкт владних повноважень, наділений законом повноваженнями здійснювати публічне адміністрування – надавати адміністративні послуги чи здійснювати виконавчо-розпорядчу діяльність [5, с. 63]. До суб'єктів публічного адміністрування відносять насамперед: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суб'єктів делегованих повноважень (у разі коли вони виконують функції органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування) [6, с. 42].

На сьогодні ключовим органом, що уповноважений на здійснення публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні є такий орган виконавчої влади, як Міністерство цифрової трансформації України (далі – Мінцифри).

Мінцифри є «головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтегрованості, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку IT-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті» [7].

Важливе місце серед суб'єктів публічного адміністрування розгляданого виду діяльності займає також Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), оскільки воно виконує функції Національного органу інтелектуальної власності та уповноважене, зокрема, здійснювати державну реєстрацію винаходів і корисних моделей, видавати патенти на винаходи і корисні моделі. За своєю суттю це є діяльністю з надання адміністративних послуг.

Категорія «адміністративна послуга» може розглядатися, зокрема, крізь призму змістового смислу «послуги» у приватно-правовому розумінні як діяльність, що спрямована на задоволення певних потреб особи, яка звернулася за здійсненням послуги [8, с.15]. Однією з таких потреб є державна реєстрація новостворених винаходів та корисних моделей, що являють собою і технології штучного інтелекту.

Діяльність із впровадження та використання технологій штучного інтелекту також потребує урегулювання з боку держави. На сьогодні така прерогатива належить тим органам виконавчої влади або органам місцевого самоврядування, які безпосередньо впроваджують технології штучного інтелекту у свою діяльність.

Наприклад, Київська міська державна адміністрація, громадськість та AI-розробники працюють над розвитком сто-

личної СМАРТ-інфраструктури, зокрема над впровадженням міських цифрових сервісів на базі штучного інтелекту. Команда проекту «AI for Kyiv» («Штучний інтелект для Києва») проводить дослідження питання етики та дискримінації в розробках сервісів на базі штучного інтелекту у різних сферах та ініціює дискусію про цифрові права людей в Україні. Розробляються оптимальні рішення для покращення якості життя в столиці на основі принципів відкритого доступу до даних, а також інтелектуальної та прозорої трансформації управління містом із використанням сучасних технологій та інновацій [9].

Крім того, 52 станції метро Києва мають близько двохсот камер відеоспостереження, які з поміж іншого оснащені функцією розпізнавання обличчя. Епіцентром нових технологій є перехідні, кінцеві та найбільш завантажені станції. Деякі камери аналізують температуру людей, які планують зайти у київський метрополітен. Дані з камер надходять до поліції, муніципальної варті, державної служби з надзвичайних ситуацій, а також є джерелом статистичної інформації для департаменту охорони здоров'я Київської міської державної адміністрації [1]. А «ПриватБанк запустив перші в Україні біометричні платіжні POS-термінали з технологією FacePay24, яка дозволяє оплачувати покупки обличчям. FacePay24 використовує одну з провідних в світі систем штучного інтелекту із автоматичного розпізнавання обличчя Amazon Rekognition та забезпечує повну безпеку персональних даних клієнтів, включаючи технічні і фізичні контролю, шифрування даних при зберіганні і передачі [10].

Але технології штучного інтелекту так само можуть впроваджувати та використовувати у своїй діяльності і приватні структури: банківські установи, великі промислові підприємства, транспортні компанії тощо.

Однак, ключовим питанням залишається легальність впровадження та використання таких систем: наявність правової бази для їх функціонування в українському законодавстві, умови та необхідність втручання у конкретних обставинах, передбачуваність втручання для пересічних громадян, а також належні запобіжники від зловживань [11].

Крім того, фахівці відзначають необхідність у налагодженні співпраці держави з приватним сектором на правах взаємовигідного партнерства шляхом стимулювання інвестицій та ринку стартапів, шляхом надання з державного бюджету та використання місцевими бюджетами міжбюджетних трансфертів на розвиток технологій штучного інтелекту [1]. Ця діяльність також має бути у сфері належно організованого публічного адміністрування з боку держави.

Хоча висловлена ідея не є новою. Наприклад, автори проєкту Національної стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні 2021-2030 наголошують, що система управління та регулювання штучного інтелекту в Україні повинна забезпечувати стійкий розвиток технологій штучного інтелекту, ефективний контроль над ними. Виконання цих завдань слід покласти на Комітет штучного інтелекту, який пропонується створити [12]. А О.М. Охотнікова також пропонує «створити державний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом – Державний комітет штучного інтелекту, сфера повноважень якого буде виключно спрямована на розвиток нейронних технологій в Україні та їх запровадження в публічне адміністрування земельних відносин» [13, с. 134].

Проте, відповідно до закону України «Про центральні органи виконавчої влади» до переліку таких органів, у першу

чергу, входять міністерства, а також інші центральні органи виконавчої влади: служби, агентства, інспекції, комісії, бюро [14]. Комітети до переліку центральних органів виконавчої влади не входять. Що стосується інших органів, то створення, наприклад, Національного агентства штучного інтелекту, може призвести до того, що його функції та повноваження можуть частково збігатись із функціями та повноваженнями Мінцифри.

А О.В. Білокобильський пропонує створити центральний орган виконавчої влади, що здійснюватиме державну політику в сфері штучного інтелекту – Ради з питань безпеки розробок у сфері штучного інтелекту. Цей орган має об'єднати представників основних зацікавлених сторін: Уряду, наукової спільноти, громадянського суспільства, бізнесу та буде підзвітний Прем'єр-міністру України. Ключова мета цього органу – моніторинг розробок у сфері штучного інтелекту на предмет відповідності пріоритетам, визначеним у Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні, а також «Законі про штучний інтелект» та інших нормативних документах, зокрема пріоритету безпеки та етичних норм і принципів [15, с. 98].

Між тим, на сьогодні в Україні реалізується політика щодо скорочення кількості центральних органів влади. Так, КМУ ініціював реформу зменшення кількості державних службовців. Реформа передбачає, зокрема, зміни у кількості міністерств, їх планують зменшити з 20 до 14 [16]. У рамках цього планується масштабне скорочення державного апарату і бюджетників, ліквідація і скорочення різноманітних державних агентств, служб, управлінь та інспекцій. При чому, Мінцифри планується залишити як окреме міністерство з включенням до його структури Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості [17]. Тому створення Ради з питань безпеки розробок у сфері штучного інтелекту як окремого центрального органу виконавчої влади також виглядає недоречним.

Зважаючи на вищевикладене існує необхідність у створенні у складі Мінцифри Департаменту з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту, який би здійснював виключно публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, і при цьому підпорядковувався центральному органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку цифрових технологій.

На пропонований Департамент можна покласти, зокрема, виконання наступних завдань: координація діяльності українських і міжнародних вчених, що працюють в Україні над розробками в сфері штучного інтелекту, створення та розвиток майданчика для об'єднання зусиль і забезпечення синергії; попередня оцінка систем штучного інтелекту з високим ризиком для життя громадян і стабільності суспільства на відповідність принципам та етичним нормам, визначеним у Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні; ліцензування розробок у сфері штучного інтелекту з високим ризиком, які стосуються стратегічно важливих напрямів народного господарства; періодичний моніторинг упроваджених систем штучного інтелекту з високим ризиком протягом циклу їх упровадження задля визначення їхнього впливу на суспільство і можливої корекції роботи цих систем; перевірка українських розробок у сфері штучного інтелекту на відповідність європейським стандартам безпеки та захисту даних, приватності, прозорості тощо, співпраця з європейськими та іншими міжнародними регулято-

рами розробок у сфері штучного інтелекту; підготовка пропозицій щодо змін у чинних нормативних документах або щодо прийняття нових нормативних документів у сфері штучного інтелекту з урахуванням постійного розвитку та змін у функціоналі систем штучного інтелекту; моніторинг діяльності органів виконавчої влади щодо імплементації Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні, підготовка пропозицій стосовно вдосконалення процесу імплементації; організація заходів з підвищення кваліфікації для державних посадовців, які працюють із системами штучного інтелекту, а також координація впровадження освітніх програм у сфері штучного інтелекту в українських ЗВО; організація заходів для підвищення обізнаності громадян України стосовно новітніх розробок у сфері штучного інтелекту, а також сприяння підвищенню довіри до таких розробок завдяки впровадженню прозорих стандартів безпеки [15, с. 98-99].

Крім того, виконавчий орган системи управління та регулювання штучного інтелекту в Україні повинен забезпечувати стійкий розвиток технологій штучного інтелекту, ефективний контроль над ними, а його діяльність має ґрунтуватися на базових етичних нормах і принципах: пріоритет добробуту людини (мета забезпечення добробуту людини повинна переважати над іншими цілями розробки та застосування систем штучного інтелекту); заборона на заподіяння шкоди з ініціативи систем штучного інтелекту (за загальним правилом, слід обмежувати розробку та застосування систем штучного інтелекту, здатних цілеспрямовано заподіювати будь-яку шкоду людині); підконтрольність людині (тією мірою, якою це можливо з урахуванням необхідного ступеня автономності систем штучного інтелекту); проєктована відповідність законам (застосування систем штучного інтелекту не повинно свідомо для розробника призводити до порушення правових норм); проєктована безпека даних (при розробці систем штучного інтелекту повинен забезпечуватися достатній рівень особистої та громадської безпеки) [15, с.90].

Висновок. Вищенаведене свідчить, що ефективність розвитку технологій штучного інтелекту у нашій державі потребує єдиного управлінського органу, який би міг централізовано, на державному рівні здійснювати контроль, визначати мету, завдання, цілі, принципи, форми та методи діяльності із розробки, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. У структурі Мінцифри такий орган відсутній. Тому пропонуємо у складі вищеназваного міністерства створити Департамент з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту, котрий у якості основного суб'єкту адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні здійснюватиме виключно публічне адміністрування відповідної діяльності.

Література:

1. Карпенко О.В. Штучний інтелект як інструмент публічного управління соціально-економічним розвитком: смарт-інфраструктура, цифрові системи бізнес-аналітики та трансферти. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/4.pdf
2. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 566 с.
3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

4. Городецька І.А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2016. № 1. С. 60–66. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_12.pdf.
5. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
6. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.
7. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoi-t180919>
8. Юнін О.С. Теоретико-правові засади надання послуг працівниками поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 13-19.
9. Міська влада, громадськість та розробники підписали меморандум про співпрацю в рамках розбудови столичної розумної інфраструктури. Київська міська рада. Київська міська державна адміністрація : офіційний портал Києва. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/miska_vlada_gromadskist_ta_rozrobniki_pidpisali_memorandum_pro_spivpratsyu_v_ram_kakh_rozbudovi_stolichno-rozumno_infrastrukturi
10. ПриватБанк запустив перші в Україні біометричні pos-термінали. ПриватБанк. URL: <https://privatbank.ua/news/2020/8/10/1270>
11. Чи легально встановлювати на міських вулицях камери із системою розпізнавання облич? Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/kamery-rozpoznavannya-oblych/>
12. Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021-2030: проект. Київ, 2021. URL: https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Ukraine_National_Strategy_for_Development_of_Artificial_Intelligence_in_Ukraine_2021-2030.pdf
13. Охотнікова О.М., Корпачова С.В. Штучний інтелект у публічному адмініструванні земельних відносин: проблеми та перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2021. №1. С. 132-135.
14. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
15. Шевченко А.І. та ін. Щодо проєкту стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні на 2022 – 2030 рр. *Artificial Intelligence*. 2022 № 1. С. 75-157. URL: https://www.slyusar.kiev.ua/AI_2022-1-1_ua.pdf
16. Скорочення держслужбовців: в чому полягає нова ініціатива Кабміну та чого очікувати? Ліга закон. Повідомлення від 11.11.2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/213595_skorochennya-derzhsluzhbovtsv-v-chomu-polyaga-nova-ntsativa-kabmnu-ta-chogo-ochkuvati
17. 14 міністерств замість 20. Скорочення Кабміну – хороша новина. Держави має бути якнайменше. Ліга net. Повідомлення від 10.11.2022. URL: <https://www.liga.net/ua/politics/opinion/14-ministerstv-vmesto-20-ti-sokraschenie-kabmina-horoshog-osudarstva-doljno-byt-minimum>

Tiuria Yu. Some aspects of research of subjects of administrative and legal regulation of activities related to the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine

Summary. The article focuses that one of the most advanced information technologies today is artificial intelligence. These technologies open up significant opportunities for accelerating research, creativity and organizing activities in all areas. Artificial intelligence is becoming the foundation of our future, as its application actively affects all aspects of human life: health and medicine, communication, education, economic activity, transport, sports, etc. The creation, implementation and use of artificial intelligence technologies is defined by the Concept of the Development of Artificial Intelligence in Ukraine from December 2, 2020 as a direction of activity in the field of development of the latest information technologies in our country. It was emphasized that administrative and legal regulation is a necessary condition for the functioning of all spheres of both state and social life. Activities related to the implementation and use of artificial intelligence technologies also require regulation by the state.

Subjects of administrative and legal regulation of creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine were studied. It was established that the effectiveness of the development of artificial intelligence technologies in our country requires a single management body that could centrally, at the state level, exercise control, determine the purpose, tasks, goals, principles, forms and methods of development, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine. It was established that there is no such body in the structure of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine, therefore it is proposed to create within it the Department for the Development, Implementation and Use of Artificial Intelligence, which as the main subject of administrative and legal regulation of activities on the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine will carry out exclusively public administration of the relevant activities.

Key words: administrative and legal regulation, artificial intelligence, subjects of administrative and legal regulation, Ministry of Digital Transformation of Ukraine.